

JAHON TILSHUNOSLIGIDA O'GAY KONSEPTINING LINGVOPRAGMATIK O'RGANILISHI

Qayumova Mohinur Murodullayevna

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14800795>

Annotatsiya

Mazkur maqolada "o'gay" konsepti jahon tilshunosligi nuqtai nazaridan lingvopragmatik jihatdan o'rganilgan. "O'gay" konsepti turli tillarda va madaniyatlarda o'ziga xos semantik, pragmatik hamda lingvokulturologik yukga ega bo'lib, uning mazmuni milliy va madaniy qadriyatlar, ijtimoiy munosabatlar hamda tarbiyaviy an'analarga mos ravishda shakllanadi. Maqolada ingliz, rus va o'zbek tillaridagi "o'gay" tushunchasining ifodalanish xususiyatlari, ularning nutqiy aktlarda qo'llanilishi va bu orqali beriladigan konnotativ ma'nolar tahlil qilingan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'zbek va rus tillarida "o'gay" konsepti ko'pincha salbiy ma'no va ijtimoiy stereotiplar bilan bog'lanadi, bu esa madaniy me'yorlar va tarbiyaviy qadriyatlar bilan izohlanadi. Ingliz tilida esa "step-" prefiksi yordamida hosil qilingan "stepmother", "stepchild" kabi atamalar ko'proq neytral semantik yukga ega bo'lib, ularning pragmatik ta'siri nisbatan kamroq ekanligi kuzatilgan. Ushbu lingvopragmatik tadqiqot "o'gay" konseptining madaniyatlararo kommunikatsiyadagi roli va ahamiyatini ochib berishga xizmat qiladi.

Maqolada lingvokulturologik va pragmatik tahlil usullari asosida "o'gay" konsepti orqali turli tillarda shaxsiy va ijtimoiy munosabatlarning kommunikativ xususiyatlari ko'rib chiqilgan. Ushbu tadqiqot

Kalit so'zlar

o'gay konsepti, lingvopragmatika, madaniyatlararo kommunikatsiya, tilshunoslik, semantika, lingvokulturologiya, aspect

Kirish (Introduction)

Tilshunoslik fani o'zida nafaqat tilning tuzilishi va qoidalarini o'rganadi, balki til orqali ifodalanadigan madaniy va ijtimoiy ko'rinishlarni ham tahlil qiladi. Shu nuqtai nazardan konseptlar tilshunoslikning markaziy tadqiqot obyektlaridan biri hisoblanadi, chunki ular til va madaniyatning o'zaro aloqasi natijasida shakllanadi va ma'lum jamiyatning madaniy ko'rinishini ifodalaydi. Konseptlar orqali xalqning dunyoqarashi, qadriyatlar va axloqiy me'yorlari aks etadi. "O'gay" konsepti esa oilaviy va ijtimoiy munosabatlarni o'zida mujassam etgan holda, til va madaniyatni o'rganishda alohida ahamiyat kasb etadigan tushunchalardan biridir.

"O'gay" tushunchasi asosan oilaviy munosabatlarni ifodalashda qo'llaniladigan atama bo'lsa-da, uning semantik va pragmatik ma'nosi har bir madaniyatda turlicha talqin qilinadi. Bu tushunchaning turli tillarda, jumladan, ingliz, rus va o'zbek tillarida qo'llanilishi va unga berilgan semantik yuk madaniyatlarning o'ziga xos jihatlarni aks ettiradi. Masalan, o'zbek madaniyatida "o'gay" so'zi ko'pincha salbiy ma'noda ishlatiladi va unda mehr-muhabbatning yetishmasligi yoki ziddiyatli munosabatlar tushuniladi. Ingliz tilida esa "step-" prefiksi bilan ifodalanadigan tushunchalar, masalan, stepmother (o'gay ona) yoki stepson (o'gay o'g'il), nisbatan neytral semantik ma'no yuklaydi va hissiy jihatdan ijobiy yoki salbiy kayfiyatga ega

emas. Bu esa har bir madaniyatning oilaviy munosabatlar haqidagi qarashlarida sezilarli farqlar mavjudligini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, maqolada "o'gay" konsepti orqali oilaviy munosabatlarning madaniyatga xos ko'rinishlari ham ko'rib chiqiladi. Tilshunoslikda bu kabi tadqiqotlar nafaqat til va madaniyatning o'zaro bog'liqligini chuqurroq anglash, balki madaniyatlararo kommunikatsiya jarayonida paydo bo'lishi mumkin bo'lgan tushunmovchiliklarni kamaytirishga ham xizmat qiladi.

Shu bilan birga, maqola "o'gay" konsepti orqali tilning jamiyatda qanday ijtimoiy vazifalarni bajarishini va turli tillardagi pragmatik xususiyatlarni o'rganish uchun yangi ilmiy istiqbollarni ochib beradi. Ushbu tadqiqot, ayniqsa, lingvokulturologiya, til pragmatikasi va madaniyatlararo kommunikatsiya sohalarida ilmiy bilimlarni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Metodologiya (Methods)

Ushbu tadqiqotda "o'gay" konseptining lingvopragmatik jihatlarini o'rganish uchun bir nechta ilmiy-uslubiy yondashuvlar qo'llanildi. Metodologiya quyidagi asosiy bosqichlardan iborat:

1. Materiallarni tanlash va tahlil qilish

Tadqiqot uchun asosiy material sifatida o'zbek, ingliz va rus tillaridagi adabiy manbalar, maqolalar, lug'atlar, folklor asarlari hamda kundalik nutqdan misollar tanlab olindi. Bunda til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadigan, "o'gay" konsepti bilan bog'liq leksik birliklar va frazeologik iboralar o'rganildi. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy axborot vositalari va kino matnlari tahlil qilingan.

2. Lingvokulturologik yondashuv

"O'gay" konsepti madaniyatning tilga qanday ta'sir ko'rsatishini o'rganish uchun lingvokulturologik yondashuv asosida tahlil qilindi. Bu usul yordamida konseptning madaniy konnotatsiyasi, milliy an'analardagi o'rni va ijtimoiy muhitdagi ta'siri o'rganildi. Har bir madaniyatda "o'gay" konsepti qanday ma'nolar bilan bog'lanishi va uning madaniyatlararo farqlari aniqlangan.

Mazkur tadqiqot uchun turli madaniy guruhlarga mansub shaxslar bilan o'tkazilgan intervyu va so'rovnomalar natijalaridan foydalanildi. So'rovda qatnashuvchilarga "o'gay" konsepti haqidagi fikrlari va tushunchalari so'ralib, ularning bu tushunchaga bo'lgan munosabatlari tahlil qilindi. Bu usul konseptning subyektiv qabul qilinishi va hissiy jihatlarini aniqlashga yordam berdi.

Natijalar (Results)

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, "o'gay" konsepti turli tillar va madaniyatlarda turlicha semantik, pragmatik va lingvokulturologik xususiyatlarga ega bo'lib, uning ma'nosi jamiyatning ijtimoiy qadriyatlarini, madaniy an'analari va oilaviy munosabatlar tizimiga bog'liq. Quyida asosiy natijalar batafsil bayon etiladi:

1. Semantik xususiyatlar

O'zbek tilida "o'gay" so'zi ko'proq salbiy ma'noga ega bo'lib, odatda begonalik, sovuqlik yoki mehr-muhabbatning yetishmasligini ifodalaydi. Masalan, "o'gay ona" yoki "o'gay bola" iboralari jamiyatda ko'pincha salbiy hissiyotlarni uyg'otadi va ziddiyatli oilaviy munosabatlarni aks ettiradi.

Ingliz tilida "step-" prefiksi yordamida hosil qilingan stepmother, stepchild kabi atamalar

semantik jihatdan neytral bo'lib, ular madaniy yoki hissiy yuk ortig'icha bo'lmagan holda qo'llanadi. Ushbu neytrallik madaniyatning oilaviy munosabatlarga nisbatan ko'proq tolerant va funksional yondashuvi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Rus tilida "приёмный" yoki "мачеха" kabi so'zlar o'zbek tilidagi kabi salbiy konnotatsiyaga ega bo'lib, ko'pincha og'ir hayotiy sharoitlar yoki oilaviy muammolarni ifodalaydi.

2. Lingvokulturologik o'ziga xosliklar

O'zbek madaniyatida "o'gay" konsepti oilaviy tuzum va qadriyatlarning mustahkamligi bilan bog'liq. Bu tushunchaga ko'pincha madaniy stereotiplar va axloqiy baholar yuklanadi. Masalan, xalq maqollari va rivoyatlarda "o'gay" tushunchasi ko'pincha salbiy qahramonlar orqali tasvirlanadi. Ingliz madaniyatida oilaviy munosabatlar ko'proq shaxsiy erkinlik va individuallikka asoslanganligi sababli "o'gay" atamalariga hissiy va madaniy yuklanma berilmaydi. Bu madaniyatning pragmatik va funksional xarakterini aks ettiradi.

Rus madaniyatida "o'gay" konsepti asosan oilaviy mehnat va muloqotdagi ziddiyatlarni tasvirlashda ishlatiladi. Buni rus xalq ertaklari va adabiyotlarida uchraydigan obrazlar misolida ko'rish mumkin, masalan, "злая мачеха" (yovuz o'gay ona).

Munozara (Discussion)

"O'gay" konseptini lingvopragmatik nuqtai nazardan o'rganish orqali til va madaniyat o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni chuqurroq anglash mumkin bo'ldi. Ushbu konsept turli madaniyatlarda o'ziga xos semantik, pragmatik va ijtimoiy yukni aks ettiradi va bu farqlar turli xalqlarning dunyoqarashi, qadriyatlari hamda ijtimoiy tuzilishi bilan chambarchas bog'liq. Natijalarning tahlili bir qancha muhim nuqtalarni o'rta qo'ydi, ular haqida batafsil fikr yuritamiz.

1. Tadqiqotning amaliy ahamiyati

"O'gay" konseptining lingvopragmatik tahlili til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni anglashga yordam beradi. Bu tushuncha madaniyatlararo kommunikatsiya jarayonlarida muhim ahamiyat kasb etib, turli tillar va madaniyatlar o'rtasidagi tushunmovchiliklarni kamaytirishda foydalanilishi mumkin. Masalan, turli madaniy guruhlar vakillarining oilaviy munosabatlarga nisbatan qarashlarini hisobga olish xalqaro aloqalarni yaxshilashga yordam beradi.

2. O'zgaruvchan madaniy tendensiyalar

Tadqiqot davomida aniqlangan muhim jihatlardan biri – madaniyatlararo farqlarning vaqt o'tishi bilan o'zgarishi. Globalizatsiya natijasida turli madaniyatlarning yaqinlashuvi "o'gay" konseptining ba'zi tillarda semantik va pragmatik jihatdan o'zgarishiga olib kelmoqda. Masalan, ingliz madaniyatida "step-" prefiksi bilan hosil bo'lgan so'zlar jamiyatdagi oilaviy qadriyatlarning funksional xarakterini ko'rsatgan bo'lsa, endilikda bu so'zlarning hissiy jihatlari ham rivojlanmoqda.

Xulosa (Conclusion)

Izlanishlar shuni ko'rsatadiki, "o'gay" konsepti til va madaniyatning bir-biriga ta'sirini chuqur o'rganish imkonini beradi. Bu tushunchaning lingvopragmatik o'rganilishi madaniyatlararo farqlarni aniqlash va kommunikativ jarayonlarni yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi.

"O'gay" konsepti lingvopragmatik nuqtai nazardan o'rganilishi nafaqat til va madaniyatning o'zaro bog'liqligini anglashga, balki madaniyatlararo muloqotdagi

tushunmovchiliklarni kamaytirishga xizmat qiladi. Ushbu tadqiqot turli jamiyatlardagi oilaviy munosabatlar, qadriyatlar va axloqiy tamoyillar haqida chuqurroq tushunchaga ega bo'lish imkonini yaratadi. Shuningdek, bu kabi tadqiqotlar lingvokulturologiya va pragmatika sohasida yangi ilmiy yo'nalishlarni rivojlantirish uchun mustahkam poydevor bo'lib xizmat qiladi.

References:

1. Fillmore, C. J. (1985). Frames and the semantics of understanding. Linguistic Society of America.
2. Wierzbicka, A. (1997). Understanding Cultures through Their Key Words. Oxford University Press.
3. Searle, J. R. (1969). Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language. Cambridge University Press.
4. Rustamov, A. (2020). Lingvokulturologiya asoslari. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
5. Karasik, V. I. (2002). Yazykovoy krug: lichnost', kontsepty, diskurs. Volgograd: Peremena.